

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут економіки
Кафедра філософії і суспільних наук

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

Н.В. Шакун

“ _____ ” _____ 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Громадянська освіта

Освітня програма «Інженерія програмного забезпечення

Рівень вищої освіти – *перший (бакалаврський)*

Спеціальність 121 Інженерія програмного забезпечення

Мова навчання: *українська*

Статус дисципліни: *обов'язкова*

Форма навчання	Рік навч.	Сем.	Розподіл годин					Разом	За тижд.		ІНДЗ	Контр.
			Всього ауд.	Лек.	Прак.	Лаб.	СРС		Ауд.	СРС		
Денна	3	6	30	16	14	-	60	90	1,88	3,75	-	3

Робоча програма навчальної дисципліни *Громадянська освіта* для здобувачів вищої освіти галузі знань 12 Інформаційні технології за спеціальністю 121 Інженерія програмного забезпечення

Розробник робочої навчальної програми:

професор кафедри філософії і суспільних наук НУЧП, к.і.н., доцент

_____
(підпис)

(Крук О.І.)
(прізвище та ініціали)

УЗГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми «Інженерія програмного забезпечення»

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Робочу програму обговорено на засіданні кафедри *філософії і суспільних наук*

Протокол від «__» _____ 2021 року № __

Завідувач кафедри *філософії і суспільних наук*

_____
(підпис)

(Н.В. Шакун)
(прізвище та ініціали)

Abstract

ESIADG, ESIMETT / PSS Civil education

2021/2022 Sem. 2

Course Description

The importance of civic education is due to the new socio-political realities of Ukrainian society, the search for common democratic values and national ideals for citizens, Ukraine's participation in global political, economic and socio-cultural processes. This requires education for democratic citizenship through the qualitative formation of civic identity, ability and readiness of young people to make informed choices through critical analysis of various opportunities and options, active participation in social processes, establishing constructive relations based on social partnership. Therefore, one of the main social orders is the formation and development of the ability of higher education seekers to live and work in a democratic state governed by the rule of law.

The basis of a democratic system is a person who is able to unleash its potential and for whom democracy is a natural environment for the satisfaction of personal and public interests. It is in a democracy that civil society flourishes, a sphere of self-expression of free individuals and their voluntary associations, characterized by horizontal, unauthorized connections between citizens that are truly collective in nature. Modern democracy requires from a person not only political activity, but also awareness of his own role and importance in society and acting in accordance with their own beliefs and values.

Key words: democracy, state, higher authorities, civil society, local self-government, political system, socio-political organizations and movements, electoral system, international relations, European integration processes

1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <i>12 інформаційні технології</i>	Нормативна
	Найменування спеціальності <i>121 Інженерія програмного забезпечення</i>	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): _____	Рік підготовки
Змістових модулів – 2		3-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр
		6-й
Тижневих годин: аудиторних – 1,88 самостійної і індивідуальної роботи ЗВО – 3,75	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції
		16
		Практичні, семінарські
		14
		Самостійна робота
		60
		Вид контролю
		Залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: 1:2.

Застосовані скорочення:

ЗВО – здобувач вищої освіти.

Передумовою для вивчення дисципліни є успішне засвоєння дисциплін: «Історія України», «Історія української культури», «Філософія».

2 Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти активної громадянської позиції, особистості громадянина України, якому притаманні патріотизм, демократична громадянська культура, усвідомлення цінності свободи, прав людини, відповідальність, готовність до компетентної участі у громадському житті.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти (ЗВО) має набути або розширити наступні загальні компетентності (ЗК), передбачені освітньою програмою:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК8. Здатність діяти на основі етичних міркувань.

ЗК10. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Основне завдання вивчення дисципліни «Громадянська освіта» полягає у тому, що вона сприяє формуванню у ЗВО загальної й політичної культури, національної свідомості, світогляду патріота й громадянина України.

3 Очікуванні результати навчання з дисципліни

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (ПРН), передбачені освітньою програмою:

ПР02. Знати кодекс професійної етики, розуміти соціальну значимість та культурні аспекти інженерії програмного забезпечення і дотримуватись їх в професійній діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни ЗВО повинен **знати**:

- предмет та принципи громадянської освіти;
- соціальну стратифікацію, мобільність та соціальні інститути суспільства;
- вищі органи сучасної держави;
- форми державного правління та устрою;
- базові цінності громадянського суспільства;
- особливості місцевого самоврядування та процес прийняття рішень на місцевому рівні;
- характеристики політичних партій та громадсько-політичних організацій та рухів;
- забезпечення прав і свобод громадян.

ЗВО повинен **вміти**:

- критично мислити та аналізувати інформацію;
- оцінювати переваги та недоліки інститутів громадянського суспільства, їх роль у політичній системі та в житті суспільства в цілому;
- застосовувати одержані знання для формування власної позиції щодо стану громадянського суспільства в Україні;

- робити аналіз соціально-політичних процесів в Україні;
- застосовувати одержані знання при вирішенні актуальних проблем, професійних задач, розробляти та реалізовувати плани громадянських дій, спрямованих на вирішення суспільних проблем.

4 Критерії оцінювання результатів навчання

З тими ЗВО, які до проведення підсумкового семестрового контролю не встигли виконати всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку від 0 до 19 балів (за шкалою оцінювання), проводяться додаткові індивідуальні заняття, за результатами яких визначається, наскільки глибоко засвоєний матеріал, та чи необхідне повторне вивчення дисципліни.

Дисципліну можна вважати такою, що засвоєна, якщо ЗВО може відповісти на такі питання:

1. Мета, предмет та принципи громадянської освіти.
2. Сутність та типологія суспільства.
3. Соціальні спільності та інститути суспільства.
4. Соціальна стратифікація та проблема середнього класу в Україні.
5. Соціальна мобільність у сучасному суспільстві.
6. Ознаки, структура та функції держави.
7. Вищі органи сучасної держави.
8. Форми державного правління та державного устрою.
9. Сутність та типологія політичних режимів.
10. Принципи та цінності демократії.
11. Інститут громадянства.
12. Сутність та функції громадянського суспільства.
13. Розвиток громадянського суспільства в Україні.
14. Місцеве самоврядування.
15. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні.
16. Роль ЗМІ у функціонуванні громадянського суспільства.
17. Маніпуляції і пропаганда в медіапросторі.
18. Функції та типологія політичних партій.
19. Основні типи сучасних виборчих систем.
20. Громадсько-політичні організації та рухи.
21. Політична соціалізація громадян.
22. Цілі та функції зовнішньої політики.
23. Співпраця України з міжнародними організаціями.
24. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів.
25. Глобальні проблеми сучасності.

5 Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є поточний та семестровий контроль. Поточний контроль складається з опитувань, які проводяться під час лекцій та отримання балів під час практичних занять. Запитання для поточного контролю знаходяться у

відповідних методичних рекомендаціях. Семестровий контроль проводиться у вигляді заліку, запитання до якого на початку семестру розміщується у системі дистанційного навчання MOODLE. Залікові білети знаходяться в пакеті документації на дисципліну.

6 Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Суспільство. Демократія. Держава. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін.

Тема 1. Предмет, принципи і завдання громадянської освіти

Актуальність громадянської освіти в Україні. Мета та завдання громадянської освіти. Предмет та принципи громадянської освіти. Концептуальні підходи до змісту громадянської освіти. Знання, які охоплює зміст громадянської освіти. Місце і роль громадянської освіти.

Тема 2. Структурні характеристики сучасного суспільства

Сутність суспільства та його сфери. Типологія суспільства. Характеристика типів суспільства за Д.Беллом. Розвиток суспільства. Соціальні спільності (натовп, народ, маса). Соціальні групи. Соціальна стратифікація. Проблема середнього класу в Україні. Соціальна мобільність. Механізми і канали соціальної мобільності. Конфлікт як соціальне явище. Політичний конфлікт та його різновиди. Шляхи подолання конфліктних ситуацій. Соціальні інститути суспільства.

Тема 3. Держава як форма організації суспільства

Поняття, ознаки, історичні умови виникнення та теорії походження держави. Типи держави. Основні функції держави: внутрішні і зовнішні. Форми державного правління: монархія, республіка, парламентська монархія, президентська і парламентська республіки. Форми державного устрою: унітарні держави, федерації, конфедерації. Структура державного механізму управління. Державний апарат. Законодавчі, виконавчі і судові органи. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Вплив держави на суспільство та громадянина на державу.

Тема 4. Демократія в сучасному світі

Політичний режим як метод здійснення державної влади. Політичні режими: тоталітарний, авторитарний, демократичний. Типологія і динаміка політичних режимів. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя. Історія становлення демократії. Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Основні концепції та форми демократії. Конституційні гарантії демократії. Розвиток демократії в Україні.

Тема 5. Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян

Захист прав і свобод людини. Еволюція концепції прав людини за К.Васаком. Типологія прав людини. Політична соціалізація громадян. Класифікація політичної поведінки і політичної участі. Масові форми політичної участі (мітинги, демонстрації, страйки, бойкоти, акції громадської непокори). Політичний екстремізм. Взаємозв'язок моралі, політики та права.

Змістовий модуль 2. Громадянське суспільство та реалізація громадянської ініціативи

Тема 6. Громадянське суспільство

Еволюція уявлень про громадянське суспільство. Інститут громадянства. Депортація. Еміграція. Подвійне громадянство. Структура та функції громадянського суспільства. Різновиди громадянського суспільства. Розвиток громадянського суспільства в Україні.

Тема 7. Місцеве самоврядування. Роль засобів масової інформації у функціонуванні громадянського суспільства

Характерні риси місцевого самоврядування. Світові моделі місцевого самоврядування. Функції та ознаки місцевого самоврядування. Повноваження територіальних громад. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні (місцеві референдуми, громадські ради, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання, роботі органів самоорганізації населення). Волонтерська діяльність. Функції засобів масової інформації. Свобода слова та цензура. «Джинса» та ознаки її розпізнавання. Суспільні медіа та їхня місія в демократичному суспільстві. Соціальні мережі та зростання їх ролі у поширенні інформації та впливі на громадську думку. Маніпуляція і пропаганда в медіапросторі. Фейкова інформація. Зростання ролі інженерії програмного забезпечення та ІТ технологій у розвитку сучасних засобів масового впливу на суспільство. Важливість для свідомого громадянина, фахівця з інженерії програмного забезпечення вільно володіти навичками пошуку та застосування сучасних інформаційно-довідникових ресурсів і знань у протидії фейковій та поширенню правдивої інформації. Зростання ролі кодексу професійної етики, соціальної значимості та культурних аспектів інженерії програмного забезпечення в сучасному інформаційному суспільстві.

Тема 8. Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборчі системи

Поняття політичної партії. Генеза і типологія політичних партій, їх функції в політичних системах сучасного суспільства. Сучасна класифікація політичних партій. Типологія партійних систем за Дж. Сарторі. Вибори як інструмент демократії. Основні типи сучасних виборчих систем. Етапи виборчого процесу. Структурно-функціональні характеристики громадських організацій. Молодіжні громадські організації. Вплив громадських організацій на владу. Громадські рухи.

Тема 9. Людина в ринковій економіці

Економічна культура людини на сучасному етапі розвитку суспільства. Соціально-економічні права і свободи людини в умовах ринкових відносин. Соціальний захист населення України. Безробіття. Державні соціальні гарантії.

7 Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Всього	У тому числі		
		Лек.	Прак.	С.р.
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Суспільство. Демократія. Держава. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін				

1. Предмет, принципи і завдання громадянської освіти	7	1		6
2. Структурні характеристики сучасного суспільства	10	2	2	6
3. Держава як форма організації суспільства	10	2	2	6
4. Демократія в сучасному світі	9	2	2	5
5. Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян	9	2	2	5
Разом за змістовим модулем 1	45	9	8	28
Змістовий модуль 2. Громадянське суспільство та реалізація громадянської ініціативи				
6. Громадянське суспільство	12	2	2	8
7. Місцеве самоврядування. Роль ЗМІ у функціонуванні громадянського суспільства	12	2	2	8
8. Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборчі системи	12	2	2	8
9. Людина в ринковій економіці	9	1		8
Разом за змістовим модулем 2	45	7	6	32
Усього годин за дисципліну	90	16	14	60

8 Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Структурні характеристики сучасного суспільства	2
2	Держава як форма організації суспільства	2
3	Демократія в сучасному світі	2
4	Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян	2
5	Громадянське суспільство	2
6	Місцеве самоврядування. Роль ЗМІ у функціонуванні громадянського суспільства	2
7	Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборчі системи	2
Разом		14

9 Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, принципи і завдання громадянської освіти	6
2	Структурні характеристики сучасного суспільства	6
3	Держава як форма організації суспільства	6
4	Демократія в сучасному світі	5
5	Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян	5
6	Громадянське суспільство	8
7	Місцеве самоврядування. Роль ЗМІ у функціонуванні громадянського суспільства	8
8	Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборчі системи	8
9	Людина в ринковій економіці	8
Разом		60

10 Методи контролю

Оцінювання знань ЗВО здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету “Чернігівська політехніка”», погодженого вченою радою НУ “Чернігівська політехніка” (протокол № 6 від 31.08.2020 р.) та введеного в дію наказом ректора НУ “Чернігівська політехніка” від 31.08.2020 р. № 26.

З дисципліни ЗВО може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на заліку.

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із ЗВО під час лекцій, практичних (семінарських) занять та консультацій і має на меті визначення рівня підготовки ЗВО з конкретної теми. Результати поточного контролю за відповідний модуль оприлюднюються викладачем на наступному аудиторному занятті.

Семестровий контроль у вигляді *заліку* проводиться під час сесії з двома теоретичними запитаннями (по 20 балів максимум за перше та друге запитання). Оцінка за результатами вивчення дисципліни формується шляхом додавання підсумкових результатів поточного контролю до залікової оцінки. Взаємозв'язок між набраними балами і оцінкою наведений у розділі 11.

В випадку повторного складання заліку всі набрані протягом семестру бали анулюються, а повторний залік складається з двох питань: (по 50 балів максимум за перше та друге запитання). Залікові білети знаходяться у пакеті документів на дисципліну.

У випадку, якщо ЗВО протягом семестру не виконав в повному обсязі передбачених робочою програмою всіх видів навчальної роботи або не набрав мінімально необхідну кількість балів (35), він не допускається до складання заліку під час сесії, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку, передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету “Чернігівська політехніка”».

Повторне складання заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

За результатами семестру в залікову відомість виставляється оцінка відповідно до шкали оцінювання, що наведена в наступному розділі.

Політика дотримання академічної доброчесності ґрунтується на «Кодексі академічної доброчесності Національного університету “Чернігівська політехніка”», погодженого вченою радою НУ “Чернігівська політехніка” (протокол № 6 від 31.08.2020 р.) та введеного в дію наказом ректора НУ “Чернігівська політехніка” від 31.08.2020 р. № 26.

11 Розподіл балів, які отримують ЗВО

Поточний контроль за модулями

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю	Кількість балів	
Змістовий модуль 1. Суспільство. Демократія. Держава	0...	26
1. Робота на I-му практичному занятті	0...	8,5

2. Робота на II-му практичному занятті	0...	8,5
3. Робота на III-му практичному занятті	0...	9
Змістовий модуль 2. Місцеве самоврядування та громадсько-політичні організації	0...	34
1. Робота на I-му практичному занятті	0...	8,5
2. Робота на II-му практичному занятті	0...	8,5
3. Робота на III-му практичному занятті	0...	8,5
4. Робота на IV-му практичному занятті	0...	8,5
Підсумкова оцінка поточного контролю за семестр	0...	60

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
75 – 81	C	
66 - 74	D	задовільно
60 – 65	E	
0 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання

12 Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Під час лекцій аналізуються проблемні ситуації, організується зворотний зв'язок з аудиторією шляхом формулювання запитань і стислих відповідей з обох сторін. На практичних (семінарських) заняттях за допомогою викладача обговорюються проблеми з курсу, що вивчаються. ЗВО безпосередньо беруть участь у дискусіях, зачитують повідомлення, виступають з рефератами. На практичному занятті один із ЗВО групи доповідає по одному з питань, викладених у плані практичного заняття, а також відповідає на поставлені запитання. Якщо у відповіді допущено прогалини або помилки, інший ЗВО доповнює й уточнює відповідь.

13 Методичне забезпечення

1. Громадянська освіта. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей / Укладач Колєватов О.О. 55 с.

14 Рекомендована література

Базова

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Бульба В.Г. Механізми забезпечення соціальної безпеки на рівні територіальної громади: теорія і практика: Монографія. Х.: Магістр, 2009. 417 с.

3. Визначення і вимірювання демократії / За ред. Д.Бітема / Пер. з англ. Львів: Літопис, 2005. 312 с.
4. Влада і суспільство: діалог через громадські ради / За заг. ред. Ю.Ж.Шайгородського. К.: Поливода А.В., 2011. 147 с.
5. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
6. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М.Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
7. Європейська хартія місцевого самоврядування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
8. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
9. Закон України «Про вибори народних депутатів України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
10. Закон України «Про вибори Президента України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14#Text>
11. Закон України «Про волонтерську діяльність». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
12. Закон України «Про громадські об'єднання». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
13. Закон України «Про громадянство України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
14. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
15. Закон України «Про інформаційні агентства». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text>
16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Закон України «Про місцеві вибори». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>
18. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>
19. Закон України «Про політичні партії в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
20. Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>
21. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

22. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
23. Кущенко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: монографія. Чернівці: Лозовий В.М., 2011. 652 с.
24. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства. К.: Істина, 2007. 240 с.
25. Освіта для демократичного громадянства: посібник для підготовки вчителів з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) / [Р.Голлоб, Е.Хаддлестон, П.Крапф та ін.]; пер. з англ. та адапт. Л.М.Вашенко; за ред. Е.Хаддлестона; заг. ред. укр. версії: Н.Г.Протасова. К.: НАДУ, 2009. 92 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.khpg.org/files/docs/1366804266.pdf>
26. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
27. Партнерство Європейського Союзу та України. Підтримка демократії та розбудова громадянського суспільства в Україні. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 12 с.
28. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
29. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
30. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посібник. К.: Ленвіт, 2012. 64 с.
31. Sarah S. Bush The taming of democracy assistance: Why democracy promotion does not confront dictators. Cambridge University Press, 2015. 307 p.

Допоміжна

1. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
2. Болотіна Є.В., Мішура В.Б. Соціологія: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 128 с.
3. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
4. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
5. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
6. Демократія: Антологія / Упоряд. О.Проценко. К.: Смолоскип, 2005. 1108 с.
7. Довідник НАТО. Брюссель: ОІР НАТО, 2001. 605 с.
8. Дьюї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.

9. Європейський Союз та Україна: Стратегія відносин в контексті розширення / Ін-т регіональних та євроінтеграційних досліджень. «ЄвроРегіо Україна». К.: К.І.С., 2003. 206 с.
10. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
11. Кузьменко Т.М. Соціологія: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
12. Нестуля О.О. Соціологія: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 272 с.
13. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник. К.: КНУБА, 2012. 140 с.
14. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
15. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник / За ред. Т.В.Гончарук. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
16. Політологія: підручник / Ред. О.В.Бабкіна, В.П.Горбатенко. К.: ВЦ «Академія», 2006. 568 с.
17. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
18. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. К.: Смолоскип, 2002. 168 с.
19. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
20. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
21. Соціологія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів – 2-ге вид., доопр. доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448 с.
22. Соціологія: Підручник / За ред. В.М.Пічі. 4-те видання, виправлене. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 293 с.
23. Соціологія: підручник / за ред. Ю.Ф.Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
24. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів [В.І.Волович, М.І.Горлач, В.Г.Кремень та ін.] [6-те вид.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 808 с.
25. Суліма Є.М. Глобалістика: підручник. К.: Вища школа, 2010 . 543 с.
26. Тамм А.Є. Роль Ради Європи у забезпеченні прав людини на сучасному етапі: Навч. посібник. Х.: Магістр, 2010. 322 с.
27. Україна і світ: прагнення змін: монографія / Відп. ред. Н.Висоцька. К.: ІТЕРА, 2010. 446 с.
28. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи / В.І.Луговий, В.М.Князев (заг. ред.). К.: АУДУ, 2001. 252 с.
29. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
30. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
31. Як працює Європейський Союз: Довід. Інституції ЄС. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 52 с.

15 Інформаційні ресурси

1. Amnesty International в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://amnesty.org.ua/>
2. Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr>
3. Європейський центр імені Вергеланда (Норвегія). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukr.theewc.org/>
4. Координатор проектів ОБСЄ в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine>
5. Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/>
6. Офіс ООН в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.un.org.ua/en/>
7. Офіс Ради Європи в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
8. Офіційний сайт Інституту історії України НАН України з його електронними ресурсами. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.history.org.ua
9. Представництво Європейської комісії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.delukr.ec.europa.eu/home_uk.html
10. Представництво ЮНІСЕФ в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/>
11. Рада Європи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.coe.int/en/>
12. Система дистанційного навчання НУЧП. Курс «Громадянська освіта». [Електронний ресурс]. Режим доступу:
13. Східноукраїнський фонд соціальних досліджень (Харків). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sociology.kharkov.ua>
14. Український центр економічних та політичних досліджень ім. Розумкова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uceps.com.ua>
15. Фонд регіональних соціально-політичних та економічних досліджень (Львів). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zluka.isr.lviv.ua>
16. Центр політичних досліджень Львівського національного університету ім. І.Франка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cps.itgo.com>
17. Центр соціального прогнозування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.prognosis.kiev.ua>
18. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій «Соціополіс» (Дніпро). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spr.org.ua>
19. ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://en.unesco.org/>
20. <http://pidruchniki.ws/>
21. <http://politics.ellib.org.ua/>
22. <http://www.politdumka.kiev.ua/>
23. <http://www.politik.org.ua/>
24. <http://www.politstudies.ru/>
25. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Index_Polit.php
26. www.ipiend.gov.ua/